

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Пелагия Михайлова Терзийска, ЮЗУ „Н. Рилски”– Благоевград на дисертационен труд на тема: „**Формиране на нагласи у общообразователния учител към деца с умствена изостаналост**”, за получаване на образователната и научна степен „доктор” Професионално направление 1.2. Педагогика; Докторска програма „Специална педагогика“ (Педагогика за деца с интелектуална недостатъчност)

Автор: Лилия Чавдарова Кисьова

Научен ръководител: проф. д-р Катерина Караджова

Настоящата рецензия е изготвена на основание заповед № РД 38-85/27.01.2020 г. на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски”, както и на решение на научното жури по процедурата - протокол № 1/05.02.2020 година.

Общо представяне на процедурата и докторанта

Лилия Чавдарова Кисьова е редовен докторант по специалност „Специална педагогика“ в катедра „Специална педагогика и логопедия” на СУ „Св. Климент Охридски”. Процедурата и представеният комплект от документи е съобразен с Правилника за развитие на академичния състав на Софийския университет.

ОКС „бакалавър“ и „магистър“ завършва в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ - през 2013 г. специалност „Специална педагогика“, 2015 магистърска степен по Ерготерапия и през 2016 г. вече е докторант по Специална педагогика.

Има професионален опит от работата си като административен сътрудник в „Дружество за обучение на деца и ученици със специални образователни потребности“, работа по европейски проекти и ресурсен учител в 93 СУ „Александър Теодоров – Балан“; Ресурсен център ПИОВДУСОП – гр. София, а от 2018 г като ресурсен учител и координатор на Сектор „Ресурсни подпомагане и прилагане на терапевтични програми на деца и ученици със специални образователни потребности”. Владее на високо ниво английски език.

Очевиден е интересът на докторант Кисьова към проблемите на учениците със специални образователни потребности, който се доказва и със записването в докторска програма „Специална педагогика“ и изборът на темата на дисертационния труд.

Процедурата по защитата е спазена, а представените материали и документи са в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Актуалност на тематиката

Дисертационният труд представя интересно и значимо изследване, свързано с необходимостта от формиране на позитивни нагласи към децата със СОП, към процеса на ресурсно подпомагане към интегрираното/включващото/приобщаващото образование и спецификата на работа с деца с умствена изостаналост и нагласите на учителите от общата образователна среда към тези деца.

Избраната от Лилия Кисьова тема е актуална и дисертабилна. Насочва към значими проблеми, включително необходимостта от допълнителна подготовка на педагогическите специалисти за ефективно реализиране на приобщаващо образование, както и позитивната или отрицателната им нагласа да участват в този процес активно, отговорно и мотивирано.

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа 172 страници основен текст плюс 8 страници – литература и 18 страници приложения. Структуриран е в три глави, увод, заключение. Литературата съдържа 109 източника - 75 заглавия на кирилица, включително два интернет източника и 17 заглавия на латиница, плюс още 17 интернет източника.

Представяне на труда и оценка на съдържанието

Във въведението е обоснован мотива за насочване към дисертационното изследване, подчертава се значимостта и актуалността на избраната тема.

В първа глава се прави теоретичен обзор свързан с различни теории за същността и съдържанието на понятието „умствена изостаналост“, включително развитие на представите за умствена изостаналост в исторически план. Накратко

са посочени някои особеностите при учениците с умствена изостаналост. Тази глава включва и дефиниране на някои основни понятия като нагласи, ресурсно подпомагане, общообразователни учители, а също и насочва към участието на тези учители в процеса на приобщаващо образование. Разгледан е понятийния апарат свързан с термина нагласи, спрямо различните психологически школи. Проследено е развитието на концепцията за интегрирано и включващо обучение до приобщаващо образование. Описани са модели на интегрираното обучение, както и важни характеристики на включващото обучение и ключови елементи на приобщаващото образование. Вниманието специално се насочва и към екипите за подкрепа на личностното развитие (ЕПЛР) в детската градина и училището като важна част от процеса на приобщаващото образование. Подчертава се значимостта на екипната работа в училище, ролята на екипния подход за подкрепа на ученика с умствена изостаналост, за разрешаване на проблеми и прилагането на необходими стратегии. Изтъкват се схващания за важността на работата с родителите и ролята на семейството в процеса на приобщаване.

В тази глава, на основата на добро познаване на различни идеи и схващания, е направена характеристика на дейността на общообразователния учител и на ресурсния учител в контекста на работата им с интегрирания ученик с умствена изостаналост. В тази връзка се подчертава изключителната важност на работата в екип на ресурсните учители, общообразователните учители и родителите в процеса на приобщаване.

Организацията на изследването е представена във **втора глава**. В нея са формулирани целта и задачите, хипотезата, обекта и предмета на изследване. Представена е изследователската процедура, етапите и участниците - двадесет и осем учители от 93 СУ „Александър Теодоров-Балан” и тридесет и седем ресурсни учители от различни институции, които през 2016 година работят в Ресурсен център за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности. Коректно са посочени и методите на изследване.

Оценявам високо разработването и провеждането през 2017 година на обучение от докторант Кисьова на 28 учители от 93 СУ „Александър Теодоров-

Балан”, а в края на същата година и на консултации с общообразователните учители за доизясняване на концепцията за приобщаващото образование и за обсъждане на конкретни казуси при работа с ученици с умствена изостаналост.

В таблици и диаграми е представен профила на общообразователните и ресурсните учители, взели участие в изследването. Описани са и стъпките на осъщественото обучение на общообразователни учители за работа с ученици с умствена изостаналост. В тази връзка е и приложение № 2 на дисертационния труд.

Анализът на получените резултати е направен в трета глава. Чрез използване на статистическия инструмент IBM SPSS Statistic версия 22 е направен анализ от проведените анкетни проучвания. Констатирана се различната значимост на изследването в отделните области. Чрез факторен и качествен анализ на отговорите на изследваните участници се достига до интересни изводи и препоръки във връзка с поставената хипотеза.

Преди започването на всяка аналитична част са представени първичните резултати от проведеното анкетно проучване, преди обработката от статистическата програма.

Първият анализ е базиран на разликите в нагласите на общообразователните учители преди и след преминаването на трите стъпки на обучение за приобщаващото образование. Констатациите са, *че след обучението* категорично са се повишили позитивните нагласите на учителите за приобщаващото образование; 75% са позитивно настроени към това, че децата със СОП, спомагат за по-добрата атмосфера в класа; педагогическите специалисти разбират важността на средата за децата със специални потребности и позитивното ѝ действие в процеса на обучение и невъзможността на част от общообразователните училища да обзаведат кабинети и са полезни на децата при работа със специалистите; 60,7% са категорични за необходимостта от работа в екип; 57,2% желаят да продължат да се информират по различни въпроси под формата на обучение; 64,3%, смятат, че представяне по медиите на случаи свързани с хората с увреждания носят позитивна информираност и са полезни за обществото.

Вторият анализ е сравнение на мненията на обучените общообразователни учители и ресурсни учители. Анализът е направен последователно, според задаваните въпроси в анкетната карта. Съобразен с различията въведени с новия Закон за предучилищно и училищно образование. Разгледани са различни перспективи и промени, които могат да бъдат направени. Използван е дисперсионен анализ със статистическия инструмент IBM SPSS Statistic версия 22.

На основата на планираните интервюта с общообразователни учители се обобщава, че за тях е изключително трудно да променят учебния материал и да направят изпитванията подходящи и за децата със СОП. В повечето случаи децата с умствена изостаналост не успяват да се впишат в средата на останалите в началото на процеса, защото не напредват достатъчно бързо като останалите и за това процесът се усложнява.

Получените резултати от изследването стоят в основата на направените изводи и препоръки, които са полезни както за педагогическата практика, така и за нови научни изследвания в тази област.

Преценка на публикациите:

Публикациите са достатъчни – 6 на брой, от които 4 са публикувани в сборници от научни форуми, една в сп. „Професионално образование” и една в сп. „Предучилищно и училищно образование”. Всички са по темата на дисертационния труд.

Автореферат

Авторефератът представя по обобщен начин дисертационния труд. Открити са обобщените изводи, препоръки и приноси на автора.

Препоръки и бележки към дисертационния труд:

- На места в текста се срещат недобре формулирани изрази, например на с. 43, с. 45, с. 84
- Смятам, че мястото на Декларация за оригиналност не е в дисертационния труд.

Въпроси:

1. От какво зависи най-много формирането на нагласи у общообразователния учител към децата с умствена изостаналост” ?
2. Кои са най-големите статистически значими разлики между нагласите на общообразователния и ресурсния учител към деца с умствена изостаналост?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Представеният дисертационен труд, разработен от докторант Лилия Кисъва, отговаря на изискванията, които се предявяват към разработки за придобиването на образователната и научна степен „доктор”.

На основата на очертаните достойнства на труда и приносите на автора, давам положителна оценка и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на Лилия Чавдарова Кисъва в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика - Педагогика за деца с интелектуална недостатъчност).

22. 03.2020 г.

Рецензент:.....

проф. д-р Пелагия Терзийска